

education

Department:
Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

NATIONAL SENIOR CERTIFICATE

KREITI YA 12

SEPEDI LELEMETLALELETŠO LA BOBEDI (SAL)

LEPHEPHE LA PELE (P1)

FEBRUARY/MARCH 2009

MEMORANTAMO (LIMPOPO)

MEPUTSO: 120

Palomoka ya matlakala a memorantamo ke senyane (9).

KAROLO YA A: TEKATLHAOLOGANYO

POTŠIŠO 1

- 1.1 1.1.1 Go ja gabotse (dijo tša maleba tše di lekanego)
Go itšhidolla. (2)
- 1.1.2 Ba sebjalebja ba ja dijo kudu mola batho ba kgale ba be ba sa je
kudu. (1)
- 1.1.3 Dijo tša makhura - di ka oketša mmele wa motho a napa a thoma
go phela ka malwetši.
Nama ye khubedu – e hlola malwetši a go fapana go swana le
madi a magolo, bolwetši bja pelo le a mangwe.
Dijo tša pherefere – di hlola A/sa.
Dijo tša go omišwa, go swana le mokhuša – di fedile diagammele. (4)
- 1.1.4 Baithuti ba tla fa dikgopolo tša bona. Ba bangwe ba ka re: Ee, ka
ge malwetši a mangwe a kitima le moloko.
Ba bangwe ba ka re aowa - go na le malwetši ao e sego leabela ao
a tsenago batho ka lebaka la go se je dijo tša maleba. (2)
- 1.1.5 Ka go hlama dihlopha tša go kitima.
Go ba kgothaletša go kgatha tema dipapading.
(Dikarabo tša maleba di tla amogelwa) (2)
- 1.1.6
- (a) Maaka (1)
- (b) Nnete (1)
- 1.1.7 Bolwetši bja mafahla.
Kankere.
(Dikarabo tša maleba di tla amogelwa.) (2)
- [15]**
- 1.2 1.2.1 Bafsa / baji ba diokobatši. (1)
- 1.2.2 Ba itirela bokamoso bjo bobotse. (1)
- 1.2.3 Go tšhaba go lebana le mathata ao ba nago le ona. (2)
- 1.2.4 Dinotagi di se šomišwe phatlalatša.
Dinotagi di se rekišetšwe bana ba ka tlase ga mengwaga ye
lesomeseswai.
O kgahlanong le go šomiša diokobatši bošaedi.
(Dikarabo tša maleba di tla amogelwa) (2)

- 1.2.5 Dintwa.
Dipolayano.
Go kata.
Go utswa.
(Dikarabo tša maleba di tla dumelelwa) (2)
- 1.2.6 Baithuti ba tla fa dikarabo tša go fapana. Mohlala:
Ka go ba lefiša tšhelete ye ntši.
Ka go ba lahlela kgolegong mengwaga ye mentši. (2)
- 1.2.7 Ba tla feleletša ba se na bokamoso bjo bobotse/
Ba ka gafa.
Ba ka hwa.
(Dikarabo tša maleba di tla amogelwa) (2)
- 1.2.8 Patše/lebake/mošwang wa Matuba
Khokheine.
Bjala.
Dipilisi (Kgetha e tee) (1)
- 1.2.9 Motho a ka itlhaba ka nalete yeo e šomišitšwego ke motho wa go
ba le HIV le AIDS ya napa ya mo tsema.
Motho wa go šomiša diokobatši a ka ikhwetša a tsenetše
thobalano le motho wa go ba le HIV le AIDS a sa ipone, ya napa
ya mo fetela.
(Dikarabo tša maleba di tla amogelwa) (2)
- [15]

PALOMOKA YA KAROLO YA A: 30

KAROLO YA B: KAKARETŠO

POTŠIŠO 2

- ✓ Kakaretšo e akaretše dintlha tše di latelago:
 - Afrika-Borwa e lokišetšwa 2010.
 - Go lebeletšwe kudu mapatlelo, madulo le dinamelwa.
 - Go lokišetšwe gore dipapadi di tle di laetšwe dithelebišeneng.
 - Mongwe le mongwe o nyaka gore 2010 e mo hole.
 - Go tla nyakega ditirelo ka go fapana ga tšona ka 2010.
 - Mongwe le mongwe a dire se a ka se kgonago go kgatha tema ngwageng woo.
- ✓ Molekwa a ngwale ka motho wa boraro.
- ✓ Molekwa a ngwale palo ya mantšu ao a nyakegago.
- ✓ Molekwa a šomiše mantšu a gagwe, a se ngwalolle temana.

PALOMOKA YA KAROLO YA B: 10

KAROLO YA C: THUTAPOLELO LE TŠHOMIŠOPOLELO

POTŠIŠO 3

- 3.1 3.1.1 Ona- matlakala ona a omeletše.
Yona- Nama yona e bose. (2)
- 3.1.2 E laetša kganetšo.
Ga- Batho bale ga ke ba tsebe
(Mafoko a maleba a tla amogelwa) (3)
- 3.1.3 Gola ye nngwe ke ya go laetša go hwetša tšhelete ka morago ga
go šoma.
Ye nngwe ke ya go tšwela pele/ go ba yo mogolo.
Mohlala:
Bašomi ba bantši ba **gola** mafelelong a beke.
Ngwana wa go robala o **gola** gabotse.
(Mafoko a maleba a tla amogelwa) (2)
- 3.1.4 Ke rata mohlašana wola wo motala. (1)
(Mafoko a maleba a tla amogelwa) **(8)**
- 3.2 3.2.1 Kgauswikgauswi. (1)
- 3.2.2 (a) O laetša botshadi.
(b) O laetša tekatekanyo. (2)
- 3.2.3 Yona – Le laetša kgatelelo ya leina. (2)
- 3.2.4 Kgomo yona go be go hlabilwe ye bjang?
Go be go hlabilwe kgomo ye bjang?
(Mafoko a a tlilego ka mokgwa wa potšišo a tla amogelwa) (2)
(7)
[15]

POTŠIŠO 4

- 4.1 "Dikotsi mebileng di hlolwa ke basepedi ba go feta moo ba sego ba dumelelwa, ba go se bonale bošego, ba go sepela ba tagilwe le ba go se kgone go ela lebelo la koloi". Gwa realo mootledi. (5)
- 4.2 4.2.1 Maikutlo a lethabo (2)
- 4.2.2 Bašomi - sediri
Ba apeile - tiro (2)
- 4.2.3 Dijo tše dibose di apeilwe ke bašomi. (2)
- 4.2.4 Bašomi ba apeile dijo tše dibose ebile ba di file baeng.
Bašomi ba apeile dijo tše dibose gomme ba di file baeng.
(Mafoko a maleba a tla amogelwa) (2)
- 4.2.5 - ba (rena)
Mohlala : Bana ba rena ba rata mmimo wa setšo.
(Mafoko a maleba a tla amogelwa) (2)
- [15]

POTŠIŠO 5

- 5.1 5.1.1 Ge Simone a gana go kotwa ke mošomi wa Lekgowa / Ge a re o nyaka go kotwa ke mošomi wa Mosotho. (2)
- 5.1.2 Ke nyaka go kotwa ke mošomi wa Mosotho. (2)
- 5.1.3 Go se tsebe mo o yago / Go se dudišege / Go se dule felo gotee. (2)
- 5.2 5.2.1 Morutiši.
Morutiši o tlile le dipuku.
Gosasa / Ka moswana / bosasa.
Le tla ngwala moleko gosasa.
(Mafoko a maleba a tla amogelwa) (4)
- 5.2.2 Ke thabeamanyi ka ge go šomišitšwe lediri go hlaola. (2)
- 5.2.3 Gore.
Baithuti ba tla fa mafoko a go fapana.
Mohlala: O a ithuta gore a tšwelele. (2)
- (Mafoko a maleba a tla amogelwa) [14]

POTŠIŠO 6

- 6.1 6.1.1 Moš.
Moš. ke letšatši la mošomo. (2)
(Mafoko a maleba a tla amogelwa)
- 6.1.2 Modirišotlwaelo.
Ke hlwa ke bolela le yena. (2)
(Mafoko a maleba a tla amogelwa)
- 6.1.3 Le ka lebaka le le fetilego. (2)
Matome o tla abela baithuti dipeu.
- 6.1.4 (a) Maaka (2)
(b) Nnete
- 6.2. 6.2.1 Mmapatši / Morekiši o bapatša /rekiša ditšweletšwa tša lepakeng. (2)
- 6.2.2 Go tliša ditšweletšwa bathong/ go aga tswalano gare ga
setšweletšwa le batho. (1)
- 6.2.3 Re go tlišetša gae ntle le tefo. (1)
- 6.2.4 Hlaba le sobela. (2)
- 6.2.5 Go tsebagatša leina la kgwebo / Go goga šedi ya batho /
Kgwaletšo. (2)

[16]

PALOMOKA YA KAROLO YA C: 60

KAROLO YA D: DINGWALO

POTŠIŠO 7: PADI

MALEBANA L.M. : *HLAKOLENG GO A SEPELWA (1998)*

- 7.1 O be a ile go nyaka banna ba go tseba gore mosadi ke eng. (2)
- 7.2 Wa go se tsebalege, wa go šomišana le batho ba go utswa. (2)
- 7.3 - Molato wa bohodu / Go utswa.
- Dinyakišišo tša go nyaka Tahlego le bao a šomišanago le bona. (4)
- 7.4 True Lions. Diokobatši (2)
- 7.5 Ke a dumela: Se se bonala ka tirišo ya mantšwana a go swana le “ka” , “ke” le “nka”. (3)
- 7.6 Ke yena a thulantšhago molwantšhi le molwantšhwa. (2)
- 7.7 Baithuti ba tla tšweletša maikutlo a go fapana. Mohlala: - Ga ke kwane le taba ye ka gore maphodisa a thuša setšhaba.
- Bangwe ba ka kwana le taba ye ka go re maphodisa a mangwe a a amega ditiragalong tša bosenyi. (2)
- 7.8 O na le tšhelete ye ntši. (2)
- 7.9 Go iketla. (1)
- [20]**

POTŠIŠO 8: TERAMA

MAPHOPHA M.H.: *IPOLELE (1993)*

- 8.1 Go yo bega ka molato le go leta gore ba reng mabapi le molato woo. (3)
- 8.2 Moithuti a ka fetola ka ee.
Mohlala: Ee, ga go na se se bonalago e ka ba tšhitišo. (3)
- 8.3 Go laetša go makala/ tlabega. (2)
- 8.4 Go laetša go reta /tlhompho/ go tumiša motho . (2)
- 8.5 8.5.1 (...) le laetša gore taba ga se ya felela/ tlogelo.
8.5.2 (!) le laetša go makala/ tlabego. (4)
- 8.6 Le laetša tikologo ya magaeng. (2)

- 8.7 Poledišano e thuša gore re kwe ditaba ka babapadi, e sego mongwadi. (2)
- 8.8 Ke ditaetšasefala/-papadi / polelo ya mongwadi e sego ya baanegwa. (2)
- [20]**

POTŠIŠO 9: DIKANEGELOKOPANA

LEBEPE V.M.: *DIPŠHEŠAMARE TŠA DEMOKRASI (1994)*

- 9.1 O laetša a be a nyaka tšhelete go Papa. (2)
- 9.2 Ke go thuša setšhaba ka tša leago. (2)
- 9.3 Baithuti ba tla tšweletša dikgopolo tša go fapana. Mohlala:
- Ee, Ngwana yo mongwe le yo mongwe o swanetše go hlokomelwa ke tatagwe. (Kahlolo ya sebjalebja)
- Bangwe ba ka re aowa, ka setšo monna ga a gapeletšege go hlokomela ngwana le ge e le wa gagwe. (Kahlolo ya setšo) (2)
- 9.4 Baithuti ba tla fa dikarabo tša go fapana.
Mohlala: - Maano a Mokgaetši a go hwetša tšhelete / Go na le kotlo bobeng bjo bongwe le bjo bongwe/ Go hwetša tšhelete ka bonokwane ke phošo. (Dikarabo tša maleba di tla amogelwa) (2)
- 9.5 Tšhelete yeo e fiwago batswadi bao ba hlokomelago bana bao ba hlokofaletšwego ke batswadi / batswadi ba sa ba hlokomelego. (2)
- 9.6 Baithuti ba tla tšweletša maikutlo a go fapana.
Mohlala: Motho wa go tshela molao o swanelwa ke go gapeletšwa go o obamela. (2)
- 9.7 Kgolego. (2)
- 9.8 Ke go atlana. (2)
- 9.9 Mokgaetši o belege ngwana le papagwe.
Molao o lwa le papagwe kgahlanong le se. (Dikgopolo tša maleba di tla amogelwa) (2)
- 9.10 Go hlohleletša polelontši. (2)
- [20]**

POTŠIŠO 10: THETO

MOLOTO,P.S. : *E GANGWA KE NNA* (2005)

- 10.1 Seretotumišo. Se thoma ka go re: “Kgomo e a tshwa” ebile go retwa bogale bja Thabo Mbeki. (2)
- 10.2 Theeletšang ke a reta. (2)
- 10.3 10.3.1 Maaka
10.3.2 Nnete (2)
- 10.4 Go lwantšha bosenyi. (2)
- 10.5 10.5.1 Pheteletšo.
10.5.2 Se gatelela tiro (go sega). (2)
- 10.6 Go tumiša bogale bja moetapele. (2)
- 10.7 Go laetša bogale / tiišetša bogale. (2)
- 10.8 E gangwa ke mang? (2)
- 10.9 10.9.1 Viva presitente
10.9.2 Go gatelela kgopolo / Go tšweletša mošito. (4)
- [20]**

PALOMOKA YA KAROLO YA D: 20

PALOMOKA YA TLHAHLOBO: 120